

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 9

Issue 3

Különszám/Special Issue

Gödöllő
2013

A MAGYAR HERPETOLÓGIA TÖRTÉNETE

Tóth Tamás

Fővárosi Állat és Növény Kert, 1146 Budapest, Állatkerti Krt. 6-12.

truffoi@gmail.com

Összefoglalás

A hazai herpetológia első nagy művelője *Földi János* (1755-1801) orvos, aki nem kutató természettudós, hanem inkább természettudományokkal foglalkozó író volt.

Kitaibel Pál (1757-1817) nevéhez fűződik a pannonyi kígyó (*Ablepharus kitaibelli*) megtalálása, amely hazánk egyik kiemelten védett hüllőfaja.

Frivaldszky Imre (1799-1870) hüllőkkel is foglalkozó széles érdeklődésű kutatója volt a Magyar Nemzeti Múzeum Természettudományi Osztályának.

Gerenday József (1814-1862) a Fűvészkert egykori igazgatója 1839-ben adta ki az első magyar nyelvű, herpetológiai témájú munkát „Magyar’s dalmátországi kígyók”, amiben részletesen mutatja be az akkor ismert fajokat és morfológiájukat.

Károli János (1842-1882) a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársaként a „Magyarország Amphibiái” és a „Magyarország kígyóinak átnézete” munkákat adta ki a kezéből a témában.

Id. Entz Géza (1842-1919) orvosként, az Akadémia tagjaként összesen 200 tudományos közleményt publikált, melyből csak néhány foglalkozik a herpetológiával. Ezek közül a legfontosabb az 1888-ban megjelent „Adalékok Erdély herpetológiájához” című munka.

Méhely Lajos (1862-1953) a Budapesti Műegyetem elvégzése után 1885-1896 között a brassói főreáliskola tanára lett, ahol megírja első nagyobb herpetológiai témájú műveit. 1896-1915 között a Nemzeti Múzeum Állattani Osztályán dolgozik, majd a Pázmány Péter Tudomány Egyetem Állattani Tanszékén tanít. 1899 és 1931 között a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A herpetológiai tanulmányain kívül még több más, a zoológia egyéb területein is megjelentek írásai.

Bolkay István (1887-1930) a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett doktori címet. 1919-től élete végéig a Bosznia-Hercegovina Tudományi Múzeumban tevékenykedett, ahol az összesen megjelent 108 közleményéből 60-t ír meg.

Fejérváry Géza Gyula (1894-1932) már 15 éves korában publikál a herpetológia tárgyköréből a Rhone völgyének herpetológia viszonyairól. Egyetemi tanulmányait követően a Magyar Nemzeti Múzeum lesz munkahelye kisebb megszakításokkal, majd 1930-ban a Pécsi Egyetemen nyilvános rendkívüli tanári kinevezést kap. Fejérváry filogenetikával, evolúciós kutatásokkal, származástannal foglalkozó, filozófus beállítottságú tudósa a kornak.

Láng Aranka Mária (1898-1988) a Budapesti Pázmány Péter Egyetemen tanul. Később Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa lesz, majd feleségül megy Fejérváry Gézához. 1919-ben doktorál, aminek főtárgya a palentológia volt. 1956-ban Svájcba, majd végleg Venezuelába költözik és telepszik le.

Vasvári Miklós (1898-1945) ornitológusként tevékenykedett, bár ami miatt itt szólunk róla az doktori disszertációja, amelynek címe „Adatok a zöldgyík formakör ismeretéhez (1926)”. Az ornitológiai kutatásai, tevékenysége mellett mindig jutott hely a hüllőknek is, így Kis-Ázsiából a gazdag ornitológiai anyag mellett herpetológiai gyűjteményt is bővítette.

Klobisitzky Dénes (1900-1974) orvos, de foglalkozott herpetológiával is. Így egyik fő munkája többek között a *Bothrops*-fajok mérgeinek a vizsgálata volt.

Szabó István (1913-2000) banktisztviselőként kezdte életét, ám eközben a botanika iránt érdeklődött, majd a háború után, 1947-től kétéltűekkel és hüllőkkel is foglalkozott. Később a Természettudományi Múzeumhoz kerül, ahol létrehozza a parazitológiai gyűjteményt.

Marián Miklós (1914-2011) tanárként kezdi a pályáját, 1951-től a Kaposvári Múzeum munkatársa lett, majd később a Szegedi Móra Ferenc Múzeumnál helyezkedett el. A II. világháború utáni időszak egyik legkiemelkedőbb terepherpetológusa, aki több jelentős tájegységünk herpetofaunáját tanulmányozta és tárta fel.

Janisch Miklós (1922-2002) az egykori Állatorvos-tudományi Egyetem, majd jogutódjának a munkatársa volt. Herpetológiával, elsősorban mérgeskígyókkal foglalkozott, de vadászörökben is ismert volt a neve.

Dely Olivér György (1927-2003) muzeológusként és herpetológusként vált ismertté. 1951-től a Magyar Természettudományi Múzeum Állattárában dolgozott, ahol a herpetológiai gyűjtemény munkatársa volt. A munkásságát 83 tudományos közlemény, szerkesztőbizottsági tagság, herpetológiai konferencia megszervezése fémjelzi.

Kulcsszavak: magyar herpetológia története, herpetológia nagy alakjai

History of Hungarian herpetology

Abstract

This review paper is introducing the famous herpetologist in Hungary: János Földi (1755-1801), Pál Kitaibel (1757-1817), Imre Frivaldszky (1799-1870), József Gerenday (1814-1862), János Károli (1842-1882), Géza Entz (1842-1919), Lajos Méhely (1962-1953), István Bolkay (1887-1930), Gyula Géza Fejérváry (1894-1932), Mária Aranka Lángh (1898-1988), Miklós Vasvári (1898-1945), Dénes Klobusitzky (1900-1974), István Szabó (1913-2000), Miklós Marián (1914-2011), Miklós Janisch (1922-2002) and György Olivér Dely (1927-2003) and their work.

Keywords: Hungarian herpetology, history, influential persons

Irodalmi áttekintés

Bár a „Systema Naturae” megjelenése előtt is számos zoológiával és ezekben a munkákban érintőlegesen a herpetológiával is foglalkozó mű [pl. Apáczai Csere János (1653): Magyar Encyclopedia; Miskolczi Gáspár (1702): Egy jeles vadkert; stb.] jelent meg Magyarországon, de ezekben még keveredtek a valódi megfigyelések a vallásos tanokkal és babonás hiedelmekkel. A magyar herpetológia első hazai művelője **Földi János** (1755-1801) hajdúhadházi orvos volt, akinek halála évében Pozsonyban jelent meg az a zoológiai témájú könyve („Természeti História. A Linné Systémája szerént. Első tsmó. Az állatok országa”), amelynek már herpetológiai vonatkozásai is voltak. Azonban a szerző nem kutató természettudós volt, hanem természettudományokkal foglalkozó író, akinek fentebb említett munkája nagyrészt Blumenbach (1799) „Handbuch der Naturgeschichte” című könyvének fordítása, amit a szerző különböző megjegyzésekkel egészített ki.

Tudománytörténet szempontból megemlítenő a kiváló magyar botanikus és természettudós, **Kitaibel Pál** (1757-1817) is, aki 1797-ben begyűjtött egy kis gyíkot, amely még

ma is az ő nevét viseli. Az említett kis hüllő a pannongyík (*Ablepharus kitaibelii*), amely hazánk egyik kiemelten védett természeti értéke.

A széles érdeklődésű, hüllőkkel is foglalkozó **Frivaldszky Imre** (1799-1870) a Magyar Nemzeti Múzeum Természettudományi Osztályának kutatója volt, aki saját pénzéből különböző gyűjteményeket vásárolt, egy Zoológiai Múzeum létrehozásának céljából. Legfontosabb herpetológiai műve a „*Monographia Serpentum Hungariae*”, amely 1823-ban jelent meg Pesten.

Gerenday József (1814-1862) orvos és a Fűvészkert egykori igazgatója 1839-ben jelentette meg az első magyar nyelvű herpetológiai munkát „Magyar ’s dalmátországi kígyók” címmel, amelyben részletesen kitér a egyes fajokat, ismerteti anatómiájukat, élettanukat, hasznukat, előfordulásukat, sőt beszámol a mérgekígyók mérgeinek hatásairól, a marások tüneteiről, valamint ezek kezeléséről is.

Ugyanitt kell említést tenni **Károli Jánosról** (1842-1882), a Magyar Nemzeti Múzeum néhai munkatársáról, aki 1878-ban megírta a „Magyarország Amphibiái”, illetve 1879-ben a „Magyarország kígyóinak átnézete” című munkáit.

Id. Entz Géza (1842-1919) a XIX. század második felének és a XX. század elejének kiváló zoológusa, akinek szinte az egész családja kötődik a magyar tudományossághoz. Entz Géza a kiegészítés évében szerzett Pesten orvosi diplomát és már 1873-tól a kolozsvári egyetem tanáraként látjuk működni. Innen előbb a pesti Műegyetem állattani tanszékére hívták, majd 1901-ben a Tudományegyetem állattani tanszékére kapott kinevezést. 1883-tól az Akadémia tagja, de 1909-ben már az akadémia igazgatótanácsába is bevásárolták. 1910-től a Természettudományi Társulat elnöke. Ő fordítja le magyarra Darwin „Fajok eredete” című munkát is, illetve összesen majd 200 tudományos közleménye jelenik meg. Ezekből csak néhány foglalkozik herpetológiával, amelyekből a legfontosabb az „Adalékok Erdély herpetológiájához” (1888) című munkája.

A XIX.-XX. század fordulóján, az országra jellemző általános felemelkedése idején lépett színre minden idők három legnagyobb magyar herpetológusa, Méhely Lajos, Bolkay István és báró Fejérváry Géza Gyula.

Közülük is a legkiemelkedőbb, de egyben legellentmondásosabb egyéniség **Méhely Lajos** (1862-1953), aki Kisfalud-Szögiben (ma Bodrogszegi) született. A Budapesti Műegyetem elvégzése után, korábbi tanárának, Kriesch Jánosnak asszisztenseként dolgozott, majd 1885 és 1896 között a brassói főreáliskola tanára lett. Itt születnek első nagy herpetológiai művei. Jellemző Méhely tehetségére, hogy több munkáját is gyönyörű, saját készítésű festményeivel illusztrálta, amelyeknek a legtöbbje élethű ábrázolásával a mai kor igényeinek is tökéletesen megfelel. 1896-tól 1915-ig a Nemzeti Múzeum Állattani Osztályának munkatársa, illetve az utolsó három évben már az Állattár igazgatója. Innentől kezdve egészen az 1932-es nyugdíjba vonulásáig a Pázmány Péter Tudományegyetem Állattani Tanszékén tanít általános zoológiát és összehasonlító anatómiát. 1899 és 1931 között a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Az I. világháború után beállt a fajbiológusok közé, s tudományos munkásságát feladva egyre inkább ennek a téveszmének szentelte életét, amiért a II. világháború után börtönbe zárták, majd a Mosonyi úti rabkórházban halt meg 91 éves korában (Dely 1967). A sors furcsa fintora, hogy két herpetológiai főműve, a „Fajkép és fajbélyeg”, amely a gyíkok származásával és törzspejlődésével foglalkozik, illetve a „Herpetologia Hungarica” című munkái máig kiadatlanok maradtak. Ez utóbbi közel 700 oldalas kéziratával Méhely 1896-ban elnyerte az Akadémia Bésán-díját is. Méhely hihetetlen szakmai tudását számos, a herpetológián kívül eső tárgykörben írt dolgozata is jelzi, amelyek a zoológia szinte minden területét érintik: „Adatok a Barcaság rovarvilágának ismeretéhez” (1889), „Magyarország denevéreinek monographiája” (1900), „A gerinczesek zsigervázának elsődleges elemeiről” (1906), „A földikutyák fajtái származás és

rendszerint tekintetben” (1909), „Magyarország csíkos egerei” (1913), „Magyarország harmad- és negyedkori gyökeresfogú poczkai, különös tekintettel a fajformálódás tényezőire és időszakaira” (1914), „A Planáriák elterjedése a Magas-Tátrában és a Kőszegi-hegységben” (1918), „A rákok ősvéséje” (1931), „Adatok az ecsetcsápú rákok anatómiájához” (1933), „Az ősméhek természetrajza” (1935). Ezen kívül ő fordította és rendezte sajtó alá a híres „Brehm” első magyar nyelvű kötetét is (Korsós 2003A). Legjelentősebb herpetológiai munkái a következők: „A magyar fauna Bombinatorjai (*B. igneus* és *B. pachypus*)” (1892), „Hazánk egy új Tritonja: *Tr. (Molge) montandoni*” (1892), A „Barczaság herpetológiai viszonyai” (1892), „Die Kreuzotter (*Vipera berus* L.) in Ungarn” (1893), „Magyarország barna békái (*Rana fuscae Hungariae*)” (1894), „Beiträge zur Herpetologie Transkaukasiens und Armeniens” (1894), „Magyarország kurta kígyói (*Vipera berus* és *Vipera ursinii*)” (1897), „Adatok az Új-Guineai szűkszájú békák (*Engystomatidae*) ismeretéhez” (1901), „A származástan mai állása” (1905), „Archeo- és Neolacerták” (1907), „A hazai viperákról” (1912).

A századforduló másik jelentős magyar herpetológusa, a tragikus sorsú, rimaszombati születésű **Bolkay István** (1887-1930), aki egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte, és itt szerzett doktori címet is. Ezután néhány évig Méhely mellett dolgozik fizetés nélküli gyakornokként a Magyar Természettudományi Múzeum Herpetológiai Gyűjteményében. Az öreg tanár mély benyomást tett a fiatal kutatóra, ám ennek ellenére az idős professzor tekintélyelvű és ellentmondást nem tűrő vezetési módszerei, valamint Bolkay igazságkereső beállítottsága szakításhoz vezetett köztük között. A fiatal herpetológusnak távoznia kell a Múzeumból, majd néhány éves hányódás után az I. világháborúban katonai szolgálat teljesítése közben találjuk Szerbiában és az orosz fronton. 1919-től haláláig a Bosznia-Hercegovinai Tartományi Múzeumban kap állást, ahol a gerinces gyűjtemény vezetője lesz. Ebben az utolsó időszakban fejt ki a legaktívabb tudományos tevékenységét, hiszen az összesen megjelent 108 publikációjából több mint 60 a boszniai tartózkodása alatt íródott. Az egész szarajevói múzeumra jellemző anyagi gondok azonban Bolkayt sem kerülik el. Előfordul az is, hogy anyagiak hiányában a cikkeit neki magának kell a nyomdában kiszednie ahhoz, hogy azok egyáltalán megjelenhessenek. Ízig-vérig magyarnak vallotta magát, és bár már több mint 10 éve élt Boszniában, mégis megtartotta magyar állampolgárságát. Végül azonban 1930-ban állampolgárságának elvesztése, valamint anyagi gondjai és az ebből adódó magánéleti válság felőrölte Bolkay lelkét és aznap este, amikor letette esküjét a Jugoszláv Királyságra, öngyilkosságot követett el dolgozószobájában. Főbb művei: „Adatok Gömör-Kishont vármegye herpetológiájához” (1907), „A magyarországi békák lárvái” (1909), „Adatok Magyarország pannoniai és praeglaciális herpetológiájához” (1913), „On the Phylogenetical Series *Vipera gedulyi* By. – *Vipera ammodytes* L. – *Vipera meridionalis* Blgr.” (1920), „A list of the Amphibians and Reptiles, preserved in the Bosnian-Herzegovinian Land-Museum, with morphological, biological and zoogeographical Notes” (1924), „Die Amphibien und Reptilien von Sarajevo und Umgebung” (1929), „With an Appendix on the probable Origin of the Anurous Batrachians and a Sketch of their Naturae system” (1933) (FEJÉRVÁRY 1930).

A kor harmadik nagy alakja báró **Fejérváry Géza Gyula** (1894-1932), aki a Méhely-féle iskola egyik legismertebb képviselője. Egyetemi tanulmányait Budapesten végzi, ahol zoológiát és egy rövid ideig orvostudományt hallgat. 15 éves korában jelenik meg az első publikációja, amely Rhône völgyének herpetofaunisztikai viszonyait tárgyalja, német nyelven és több mint 40 oldalnyi terjedelemben. 1913-tól a Magyar Nemzeti Múzeumban dolgozik, majd rövid ideig a Pesti Egyetemen találjuk. 1916-ban visszatér a múzeumhoz, majd egy évvel később ő lesz a herpetológiai gyűjtemény vezetője. A Columbia Egyetemen már 1920-ban instruktori állást ajánlanak neki, majd néhány évvel később a Kalkuttai Egyetem kínál számára katedrát. Ő

azonban egyik meghívást sem fogadja el, és Magyarországon marad. 1930-ban a Pécsi Egyetemen nyilvános rendkívüli tanári kinevezést kap. Fejérváry meggyőződéses lamarkista, az élet és a biológia nagy problémáival foglalkozó oknyomozó, filozofikus beállítottságú tudós. Foglalkozik a filogenetika, az evolúció, a származástan, a zoogeográfia és a bionómia különböző kérdéseivel. Nagy elismerést hoz számára a fosszilis varánuszokról írt két monográfiája is, habár a második rész megjelenését már nem érte meg. Mindezek mellet a máltai kormány megbízásából tanulmányozza a sziget herpetológiai és paleoherpetológiai viszonyait is. Számos külföldi tudományos társaság tagja, az Állattani Közlemények szerkesztője. Sikerei csúcsára ér, amikor egy epehólyag műtét következtében fellépő komplikációkban váratlanul meghal. Néhány félbemaradt művét felesége fejezi be és adja ki a rendelkezésre álló jegyzetek alapján.

Főbb munkái: „Adatok a *Rana Méhelyi* By. ismeretéhez” (1915), „Fosszilis békák a püspökfürdői praeglaciális rétegekből különös tekintettel az Anurák sacrumának phyletikai fejlődésére” (1917), „Contributions to a monography on fossil *Varanidae* and on *Megalanidae*” (1918), „Bionómiai megfigyelések a barlangi gőtéről (*Proteus anguinus* Laur.). Különös tekintettel a Dollo-féle törvényre” (1919), „On the occurrence of *Vipera berus* L. in the country of Zala S. Hungary” (1923), „On the Batrachians and Reptiles collected by Mr. E. Csiki in the Northern Parts of Central Albania in Servia” (1923), „Further Contributions to a Monograph of the *Megalanidae* and fossil *Varanidae* – with notes on recent Varanians” (1935) (DELY 1998; PONGRÁCZ 1932, VERSLUYS 1932).

Fejérváryné, szül. **Lángh Aranka Mária** (1898-1988) tanulmányait a Budapesti Pázmány Péter Egyetemen végzi a Bölcsész tudományi Karon. Itt ismerkedik meg férjével, aki asszisztensként dolgozik az egyetemen. Lángh Aranka 1916-ban kerül a Magyar Nemzeti Múzeumhoz, fizetés nélküli asszisztensként. 1917-ben ment férjhez Fejérváry Gézához, majd 1919-ben doktorált – főtárgyként paleontológiából. 1923-ban jelent meg főműve, amely a fosszilis Ophisauriákról szól. Egy évvel később a múzeumnál nagyobb elbocsátás történik, amelynek kapcsán önként lemondott állásáról és önkéntesként folytatja a munkát. Férje 1932-ben történt váratlan halála után ismét a múzeum tényleges szolgálatába lép és a herpetológiai gyűjtemény vezetője lesz. Ekkor rendezti sajtó alá Fejérváry 5 befejezetlen munkáját a rendelkezésre álló jegyzetek alapján. 1945-ben a lakását bombatámadás éri és mindene elpusztul. Ettől kezdve kénytelen a Múzeumban lakni. 1956-ban a zaklatások, és kilátástalanság elől kivándorol a lányához Svájcba, majd Venezuelában telepedik le, és itt is hal meg 90 éves korában. Főbb herpetológiai művei: „A békák csökevényes bordáiról” (1918), „Einige Bemerkungen über die Variation von *Molge cristata*” (1923), „Beiträge zu einer Monographie der fossilen Ophisaurier” (1923), „Beiträge und Berichtigungen zum Reptilien-Teil des ungarischen Faunen kataloges” (1943), „Adatok Erdély herpetológiájához” (1944).

Vasvári Miklós (1898-1945) nevét, aki bár ornitológus volt, főleg doktori disszertációjának témája miatt illő e helyütt megemlíteni, amelynek az „Adatok a zöldgyík formakör ismeretéhez” (1926) címet adta. Ebben írja le a zöld gyík egy új alfaját, a *Lacerta viridis fejérváryi*-t (ma *Lacerta bilineata fejérváryi*). Pályájának kezdetén mind Méhely, mind Fejérváry támogatja a fiatal kutatót, és igyekeznek a herpetológia irányába terelni érdeklődését, amelynek köszönhetően 1923-ban ő fedezte fel Délnyugat-Magyarországon a keresztesvipérát (*Vipera berus*), illetve annak fekete színváltozatát. Később azonban sajnos teljesen felhagyott herpetológiai munkásságával, hiszen a Madártani Intézet kutatójaként számos, a tudására féltékeny ornitológustársától kapta meg azt a kritikát, hogy nem is ornitológus, hiszen a disszertációját is herpetológiai témából írta. Kétszer is megjárja Kis-Ázsiát, ahonnan elsősorban gazdag ornitológiai, de jelentős herpetológiai anyagot is hoz magával, amelynek nagy része sajnos elpusztult a II. világháború viharaiiban. Nemzetközi elismertsége és nagy szakmai tudása

ellenére a megpróbáltatások egész életén át elkísérték, és végül meg kellett érnie azt is, hogy származása miatt kitiltják szeretett munkahelyéről, a Madártani Intézetből is. A legrosszabb azonban még hátra volt: elviszik munkaszolgálatra, de gyenge fizikuma miatt kondíciója teljesen leromlik, és életének az SS golyói vetnek véget (KEVE 1944).

Fejérváry-né mellett a másik Dél-Amerikához kötődő kutatónk **Klobusitzky Dénes** (1900-1974), aki tulajdonképpen nem is herpetológus, hanem orvos. Egyetemi tanulmányait a Budapesti és a Pécsi Orvosi Egyetemen végzi. Azonban munkásságának 3 fő területéből az egyik a dél-amerikai kígyók és főleg a *Bothrops*-fajok mérgeinek vizsgálatát öleli fel. Még egyetemi hallgató, amikor már önkéntesként dolgozik az Állatorvosi Főiskola Természettudományi, valamint Fiziológiai Intézetében is, és már ebben az időben munkáival több díjat nyer. 1926-ban Pécsen doktorál, majd több ízben kap hosszabb-rövidebb időre munkát Németországban és Ausztriában. 1930-ban kapja meg a privát docensi kinevezését a Pécsi Egyetem Orvosi karán. Nem sokkal ezután, Sao Paulo állam kormányja meghívja a világhírű Butantan Intézetbe, egy fizikakémiai és biokémiai kutató részleget megszervezése és vezetése céljából. Ettől kezdve egy rövid időszak kivételével Dél-Amerikában, és főképp Braziliában él. Az 50-es évektől már Sao Paulo állam egyetemén tanít (az anyanyelvén kívül összesen 5 nyelven beszél) egészen 1964-ig, a nyugalomba vonulásáig. 1952-ben kapja meg a brazil állampolgárságot, és tagja lesz a Brazil Orvosi Akadémiának is. Főbb herpetológiát is érintő művei: „Biochemische Studien über die Gifte der Schlangengattung *Bothrops*. I.-VI.” (1935-1938), „Immunologische Eigenschaften der Schlangengifte” (1941), „Giftschlangen und Schlangengifte” (1960) (Dely 1975).

A közelebbi múlt herpetológusai közül meg kell emlékeznünk **Szabó István** (1913-2000) munkásságáról, akinek életútja nem a szokásos kutatói életpálya. Kezdetben banktisztviselőként szabadidejében botanikával foglalkozik, de a második világháború bombázásaiban porig ég lakása, és benne értékes herbáriuma valamint könyvei is. Két év szovjet hadifogság után, 1947-ben kerül haza, és ekkor kezd el foglalkozni a kétéltűekkel és hüllőkkel. Főképp a Pilis, a Visegrádi-hegység és a Börzsöny herpetofaunáját kutatja. Később a Természettudományi Múzeumhoz kerül, ahol létrehozza a parazitológiai gyűjteményt. Összesen majd 30 ismeretterjesztő és tudományos herpetológiai publikációt írt, melyek a hazai herpetofauna kutatása mellett, természetvédelmi kérdésekkel is foglalkoznak (Matskási 1993).

A kor másik jelentős kutatója a szegedi születésű **Marián Miklós** (1914-2011), aki a gimnázium elvégzése után 1937-ben szerzett tanári diplomát. Majd másfél évtizedes tanári pályafutása után 1951-ben lett a Kaposvári Múzeum külső munkatársa, majd 3 évvel később ugyanitt már főállású szakmuzeológusként dolgozik. Doktori disszertációját 1959-ben írja meg a Baláta-tó állatvilágáról. Évtizedeken át, a II. világháború utáni korszak egyetlen igazi terepherpetológusa, aki feldolgozza a Belső-Somogy, a Barcsi Ósborókás, a Zselic, a Bakony, a Fehér-tó, a Kunfehértó, a Dél-alföld, a Fenyőfői Ósfenyves, a Soproni-hegység, valamint a Tisza majdnem teljes hazai szakaszának herpetofaunáját. Összesen több mint 230 tudományos és ismeretterjesztő dolgozata látott napvilágot, a zoológia és botanika különböző területeiről, amelyből közel 50 munka foglalkozik a kétéltűek és hüllők világával (Ábrahám et al. 1998, Tóth 2004).

Janisch Miklós (1922-2002) az egykori Állatorvos-tudományi Egyetem (ma Szent István Egyetem) Állattani és Parazitológiai tanszékének munkatársa volt, de közismert volt herpetológiai érdeklődése is, hiszen kicsiny dolgozószobáját számtalan mérgekígyóval osztotta meg. Nemcsak az egyetlen hivatalos „állami mérgekígyó szakértő”, de neves vadász is. Elsősorban a hazai viperákkal foglalkozott, és senki nem ismerte nála jobban a ma már kihalóban lévő rákosi vipera (*Vipera ursinii rakosiensis*) egykori és jelenlegi lelőhelyeit. Mind

herpetológusként, mind vadászként bejárta Kanadát és Tanzániát is. Herpetológiai munkái közül három, a rákosi viperáról írt dolgozata emelkedik ki (Korsós 2002).

Dely Olivér György (1927-2003) muzeológusként és herpetológusként vált ismertté. Erdélyben született, de 1946-ban már Magyarországon érettségizett és itt szerzett diplomát is. 1951-től nyugdíjba vonulásáig a Magyar Természettudományi Múzeum Állatárában, a herpetológiai gyűjtemény munkatársaként dolgozik, 1956-ig Fejérváryné vezetése alatt. 1956-ban a herpetológiai gyűjtemény szinte teljesen elpusztult és Dely Olivérre várt a feladat, hogy átvegye a gyűjtemény vezetését és újrateremtse azt. Kutatóként és gyűjtőként megjárta Egyiptomot, Algériát és Észak-Koreát is. Algériai útján súlyos balesetet szenved, amikor egy véletlen puskalövés a combját éri, és amely sérülés egy életen át elkísérte. Ő szervezi meg az 1981-ben Budapesten rendezett herpetológiai konferenciát, de tiszteletbeli elnöke 10 évvel később a Societas Europaea Herpetologica (SEH) konferenciájának is. Összesen 83 tudományos publikációja jelent meg, amelybe beletartoznak a hazai herpetofauna első részletes feldolgozását adó „faunafüzetek” is. Szerkesztője a „Vertebrata Hungarica” című tudományos folyóiratnak, de a magyar herpetofauna feldolgozásán túl számos távoli vidék kétéltű- és hüllőcsoportjáról is nagy átfogó munkákat tesz közzé. Több tanulmányában feldolgozza Méhely, Bolkay Fejérváry, Fejérváryné és Klobusitzky életét, de számos paleontológiai cikket is ír. Főbb művei a következők: „Examen du Triton alpestre (*Triturus alpestris* Laurenti) spécialement en vue des populations de la Hongrie et des Carpathes” (1959), „Examen Biométrique, Ethologique et Oecologique du Triton alpestre (*Triturus alpestris* Laurenti) des Populations du Bassin des Carpathes” (1960), „Contribution a l'étude systématique, zoogéographique et génétique de *Rana arvalis arvalis* et *Rana arvalis wolterstorffi*” (1964), „Kétéltűek – Amphibia. – Magyarország Állatvilága” (1967), „Schildkrötenreste (*Emys orbicularis* L.) aus Awaren- und Longobarden-Gräbern” (1965), „Adatok a kárpát-medencei törékeny gyík (*Anguis fragilis* Linnaeus) rendszertanához és elterjedéséhez” (1972), „Hüllők – Reptilia. – Magyarország Állatvilága” (1978), „Analyse der morphologischen Eigentümlichkeiten drei mongolischer *Eremias*-Arten“ (1979), „Weitere Beiträge zur Kenntnis des *Vipera ursinii*-Formenkreises” (1984) (KORSÓS 2003B).

A kétéltűek és hüllők kutatásának folytonossága azonban a közelmúltban eltávozott herpetológusokkal nem szakadt meg, hiszen napjainkban már egy új szakembergárda irányítja a herpetológiai kutatásokat, akik ez elődökhöz hűen számos szép hazai és nemzetközi sikert könyvelhettek el. Azonban az ő megítélésük és ismertetésük majd egy későbbi kor feladata lesz.

Irodalomjegyzék

- Ábrahám L., Juhász M., Nagy L. (1998): Dr. Marián Miklós a Somogy megyei természettudományi muzeológia megteremtője. – Som. Múz. Közl. 13: 305-313
- Boros, I. & Dely, O. Gy. (1967): Einige Vertreter der ungarischen Zoologie an der Wende des 19.-20. Jahrhunderts und die wissenschaftshistorische Bedeutung ihrer Tätigkeit. I. Ludwig MÉHELY (1862-1952). – Vert. Hung. 9: 65-166
- Boros, I. & Dely, O. Gy. (1968): Einige Vertreter der ungarischen Zoologie an der Wende des 19.-20. Jahrhunderts und die wissenschaftshistorische Bedeutung ihrer Tätigkeit. II. Géza Gyula FEJÉRVÁRY (1894-1932). – Vert. Hung. 10: 43-140
- Boros, I. & Dely, O. Gy. (1969): Einige Vertreter der ungarischen Zoologie an der Wende des 19.-20. Jahrhunderts und die wissenschaftshistorische Bedeutung ihrer Tätigkeit. III. István (Stephan) BOLKAY (1887-1930). – Vert. Hung. 11: 33-126.

- Dely O. Gy.* (1975): Erinnerung an Prof. Dr. D. Klobusitzky (1900-1974). – *Vert. Hun.* 16: 3-5
- Dely O. Gy.* (1998): In commemoration of Mrs. Baron Géza Fejérváry, Dr. Aranka Mária Lángh (1898-1988). – *Misc. Zool. Hung.* 12: 121-126
- Fejérváry G. Gy.* (1930): Bolkay István nekrológja. – *Állatt. Közl.* 27 (3-4): 208-211
- Keve A.* (1944): Dr. Vasvári Miklós 1898-1945. – *Aquila*, 51/52: 45-51
- Korsós Z.* (2002): A magyar herpetológia "fenegyereke". Janisch Miklós (1922-2002). – *Terrárium* 4 (6): 12-14
- Korsós Z.* (2003a): Ötven éve hunyt el Méhely Lajos, a magyar herpetológia legnagyobb alakja. – *Terrárium* 5 (3): 14-15
- Korsós Z.* (2003b): In memoriam Dr. Olivér György Dely (1927-2003). – *Bull. Soc. Herp. Fr.* 107: 55-58
- Matskási I.* (1993): Szabó István 80 éves. – *Parasit. Hung.* 26: 59-66
- Pongrácz S.* (1932): Dr. báró Fejérváry Géza 1894-1932. – *Állatt. Közl.* 29: 199-204
- Tóth T.* (2004): Dr. Marián Miklós 90. születésnapjára. – *Terrárium* 6 (2): 37-38
- Versluys, J.* (1932): Baron Géza Gyula Imre Fejérváry von Komlós-Keresztes. – *Verhandl. Zool.-Bot. Ges.* 82. 29-33.